

Els últims hereus. Una recerca d'història oral sobre els grans propietaris rurals de la regió de Girona

Enric Saguer

Els propietaris rurals gironins, en un passat no massa llunyà, es caracteritzaven perquè tenien una identitat ben definida com a classe social i perquè gaudien d'una posició social hegemònica, no només dins l'àmbit rural, sinó també dins el conjunt de la regió de Girona. Es tracta d'un grup social sobre el qual sabem força coses pel que fa al seu passat, a la seva història, però del qual no hi ha cap estudi sistemàtic sobre la transformació experimentada durant el segle xx i, sobretot, durant els darrers cinquanta o seixanta anys, que és quan la figura de l'hisendat comença a diluir-se i la seva influència es redueix. L'objectiu del treball ha estat començar a cobrir aquest buit. Hem partit de la premissa que la transformació del sector agrari en el darrer mig segle i les crisis i dificultats associades a aquest procés de modernització haurien tingut com a conseqüència l'ensorrament de les bases econòmiques que sustentaven els propietaris rurals (caiguda de la renda de la terra) i que això hauria transformat radicalment no només la seva posició social, el seu rol social, sinó també la mateixa identitat com a classe i el conjunt de pautes de comportament i de relacions que l'havien definit. El

que hem volgut fer ha estat descriure alguns detalls d'aquest procés de canvi social, d'aquest procés de decadència d'una classe.

El treball de recerca, que originalment ha dut el títol de "Memòria d'un món rural en transformació: la regió de Girona, 1930-2000. La veu dels hisendats", s'ha integrat dins el programa d'Inventari del patrimoni etnològic que fa el CPCPTC i ha estat impulsat i fet per l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines. Hi han participat un total de 24 persones, de les quals 21 han estat entrevistadors i una dotzena ha treballat en l'anàlisi de les entrevistes i en la redacció d'una monografia. Pel que fa a la metodologia, el treball s'ha basat en entrevistes semioberetes orientades cap a la construcció d'històries de vida (del testimoni entrevistat), però també d'històries de família. Tot i els problemes que comporta, hem intentat que les entrevistes fessin referència constantment als avantpassats, perquè aquesta és la perspectiva més adequada per analitzar els processos de transformació i de mobilitat social. El fil conductor de l'entrevista ha estat el patrimoni familiar i la projecció social que aquest patrimoni donava als seus titulars. Més concretament, les en-

trevistes s'han centrat en set grans blocs temàtics: la família d'origen (pares i avis, però també els antecedents més remots), la trajectòria personal de l'entrevistat (estudis, mobilitat, activitat laboral, matrimoni...), el patrimoni i els canvis experimentats en la seva mida i composició, les pautes seguides en la transmissió intergeneracional del patrimoni (manteniment o no de la figura de l'hereu, escripturació de capítols matrimonials, pagament de llegítimes...), els canvis, les formes de gestionar i explotar el patrimoni i les relacions establertes amb masovers i treballadors assalariats, el paper social del propietari (a través de la seva participació en institucions, la pertinença a associacions, les vinculacions amb l'església...) i finalment, una petita bateria de qüestions sobre els hàbits culturals, amb especial referència a l'interès per l'arxiu patrimonial familiar.

S'han fet un total de trenta-cinc entrevistes a descendents de grans propietaris. En el procés de selecció de candidats el que ens ha interessat no ha estat la importància actual del patrimoni sinó la trajectòria seguida per aquells qui temps enrere havien estat rendistes i s'havien identificat com a hisendats. Una constatació recurrent en les entrevistes és la idea que almenys fins a la generació dels avis dels entrevistats els hisendats tenien una clara consciència de classe i constituïen un grup social amb una forta cohesió. Això no és pas una novetat per als historiadors, però té interès constatar que els propietaris actuals mantenen una percepció similar sobre els seus avantpassats immediats. Més rellevant que això, però, és el fet que aquesta identitat de classe sembla estar en clara regressió. Durant les sessions d'entrevista es va pregun-

tar directament fins a quin punt encara es mantenia una consciència de classe i si se sentien identificats amb la denominació d'hisendat. Excepte un cas que es considerava una mica empresari, una mica propietari i una mica hisendat, cap altre se sentia hisendat, ni tan sols rendista.

Rere aquest canvi de vocabulari, el que hi ha és una transformació radical de les bases econòmiques en què se sostenia la figura i el poder de l'hisendat. La masoveria —el règim tradicional d'exploració de les grans propietats— ha enregistrat una regressió espectacular des dels anys seixanta i setanta a causa, bàsicament, de l'abandonament massiu dels masovers. Actualment només quatre dels trenta-cinc entrevistats mantenen algun masover sota règim de parceria, i en aquests casos els pactes són ben diferents dels tradicionals. Un altre canvi destacable es refereix al fet de viure sense treballar. Aquest havia estat un altre signe de classe dels hisendats (a l'igual que l'afició complementària per anar cada dia de cacera). Molts testimonis expliquen clarament que els hereus d'una o dues generacions anteriors no havien treballat en absolut. Els avis dels entrevistats es dedicaven en exclusiva a "administrar el patrimoni", que és una expressió eufemística per dir que vivien sense treballar. Aquesta pauta de comportament típicament rendista va començar-se a modificar amb la generació dels pares dels entrevistats i es va trencar definitivament amb les cohorts que corresponen als entrevistats. D'aquests, una setzena han treballat professionalment fora del patrimoni complementant la renda de la terra amb l'ingrés obtingut amb aquesta activitat. Però tant o més significatiu que això és el fet

que els qui no han tingut un treball extern al patrimoni també han modificat la seva activitat amb relació al patrimoni, i s'han convertit generalment en agricultors o ramaders directes o en empresaris agraris. D'una manera o altra, als descendents dels hisendats els ha calgut treballar per guanyar-se la vida

Una altra conclusió que s'extreu de les entrevistes és que les cohorts compreses en la nostra mostra han estat protagonistes d'un cicle de transformació que probablement es tancarà amb elles. Els qui varen accedir a la titularitat i gestió dels patrimonis amb posterioritat a 1950 varen afrontar la crisi de la masoveria i la caiguda de la renda de la terra amb un canvi substancial d'actitud. Un dels entrevistats ho qualifica de *revolució burgesa dins el patrimoni*, o sigui es produeix l'abandonament de les actituds rendistes i l'aposta per convertir-se en empresari agrari i tot sovint també en agricultor (la tractorització hi va ajudar molt, segurament).

El relleu, la transmissió intergeneracional, és una altra manifesta-

Vista de la casa i torre del Noguier de Segueró (Garrotxa). Fotografia Mònica Bosch Portell.

ció clau del canvi experimentat pels propietaris rurals. El sistema tradicional de l'hereu —l'hereu universal— i el conjunt de regles implícites que el regien sembla haver entrat en una fase de dissolució. Una part rellevant d'entrevistats ja no ha estat beneficiari d'una herència universal, sinó d'un repartiment més igualitari entre germans (en algun cas, fins i tot s'ha intentat conjugar igualtat i preservació de la unitat patrimonial amb la creació d'una societat anònima, les accions de la qual s'han distribuït entre els germans). I pel que fa a la successió futura, tot i que encara hi ha qui pensa continuar nomenant hereu, preval la impressió que la institució ja no es pot mantenir: En boca d'un entrevistat: "Com que l'agricultura ja no pinta res, és igual que hi hagi hereu com que no. Ho poden partir. Que ho parcel·lin i que edifiquin. Ja no ve d'aquí."